

УДК 657:631.171/631.173

Агрес О. Г.,*здобувач кафедри фінансів і кредиту Львівського національного аграрного університету*

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті запропоновано системний підхід щодо оцінювання ефективності основних засобів підприємства на основі використання комплексу сучасних показників.

Ключові слова: ефективність, ефект, основні засоби, рентабельність використання.

В статье предложен системный подход для оценивания эффективности основных средств на основании использования комплекса показателей.

Ключевые слова: эффективность, эффект, основные средства, рентабельность использования.

The proposals of how to initiate the process of the estimation of efficiency of the basic ways in enterprises paying attention to modern conditions of the development of the complex of special indicators are given in this article.

Key words: efficiency, efficacious, basic ways, profitability of use.

Постановка проблеми. Формування належного складу, структури та комплектації основних засобів на сільгосп підприємстві передбачає значні капіталовкладення, а також високу ймовірність довгострокового залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів. З огляду на сказане, особливого значення набуває адекватне оцінювання результативності та ефективності використання необоротних активів у забезпеченні реалізації та безперервного підтримання виробничого процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як зазначають Тукач Г. Л. та Дубонос В. П., теорія ефективності чітко розмежовує поняття ефекту й ефективності. У першому випадку – це результат, а у другому – співвідношення ефекту і витрат на його здійснення. Загальними для них є два аспекти: по-перше – спрямованість на досягнення конкретного результату – соціального або економічного, по-друге, вони обумовлюють витрачання коштів [2, 303]. Оксфордський словник визначає поняття “ефективний” як “той, що працює продуктивно з мінімальними витратами зусиль або грошових коштів” [4]. Як зазначають Гейлбронер Р. і Тароу Л., на відміну від економічного ефекту, економічна ефективність є відносною, а не абсолют-

ною величиною [1, 89]. На думку Павчак В. А., Іванух Р. А., Поплавського В. Г. та багатьох інших вчених, ефективність є категорією комплексною [3, 380]. Економічна ефективність – одне із найзагальніших економічних понять, яке, проте, нині не має єдиного визначення що обумовлює вибір теми дослідження, його мету та завдання.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у розробці пропозицій щодо систематизації показників оцінювання ефективності основних засобів підприємств.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що складність оцінювання ефективності використання основних засобів в значній мірі зумовлюється багатоаспектністю та суттєвою варіативністю показників, використання яких є доцільним для проведення такого аналізу. Тому формування та відбір критеріїв дослідження ефективності основних засобів в переважній більшості випадків обумовлюється та визначається стратегічними цілями розвитку підприємства на перспективу. Виходячи із засад системності та комплексності, нами здійснено власну спробу коректного розмежування та виділення відповідних блоків показників щодо оцінювання ефективності використання основних засобів.

Таким чином, дослідження ефективності використання основних засобів пропонуємо здійснювати за чотирма основними етапами, що передбачають оцінювання:

- технічного стану основних засобів;
- оновлення основних засобів;
- узагальнюючих індикаторів ефективності основних засобів;
- ефективності використання безпосередньо активної частини основних засобів.

Вважаємо, що реалізація перших двох етапів дослідження надає можливість забезпечити вдалий аналіз рівня та динаміки розвитку відтворювальних процесів щодо основних засобів підприємств, а наступних двох – безпосередньо рівня ефективності використання цих активів.

Першим та досить важливим етапом аналізу ефективності використання основних засобів є дослідження їх технічного стану. З цією метою розраховуються такі узагальнюючі показники характеристики технічного стану, як коефіцієнти зношеності та придатності.

Коефіцієнт зношеності (K_{zn}) визначають як відношення суми накопиченого зносу за визначений період до початкової вартості відповідних об'єктів основних засобів. За результатами розрахунку цього коефіцієнта можна вдало оцінити міру зношеності основних засобів, що перебувають в експлуатації, тобто проаналізувати яку саме частину вартості цих активів вже перенесено на новостворений продукт.

Коефіцієнт придатності ($K_{пр}$) розраховується як відношення залишкової вартості основних засобів до їх початкової вартості. Окрім того, цей показник можна визначити як результат від віднімання одиниці та попередньо

обрахованого коефіцієнта зношеності за відповідний (однаковий) період.

Досліджуючи віковий склад активної частини основних засобів, необхідно також подавати й аналіз співвідношення питомої ваги відповідних вікових груп у загальній кількості одиниць даного виду устаткування та обладнання (A):

$$A = \frac{\sum_{i=1}^n A_i \cdot q}{100}, I)$$

де: A_i – середина вікового інтервалу,

q – питома вага кожної вікової групи за даним видом устаткування (обладнання), %,

n – кількість вікових інтервалів.

Поряд з цим у систему показників ефективності відтворення основних засобів, на нашу думку, доцільно включити коефіцієнт інтенсивності оновлення, що розраховується шляхом співвідношення вартості об'єктів, вибулих та введених в дію за однаковий часовий період; коефіцієнт оптимальності вибуття основних засобів, як відношення фактичного коефіцієнта вибуття до нормативного.

Процес оновлення основних засобів передбачає й вивчення характеру їх вибуття, що проводиться за результатами аналізу коефіцієнта вибуття ($K_{\text{вб}}^{\text{факт}}$), оцінка якого надає можливість охарактеризувати ступінь інтенсивності вибуття основних засобів з виробництва й обчислюється як відношення вартості вибулих за звітний період основних засобів до вартості відповідних активів на початок цього ж періоду.

Щодо додаткових індикаторів оцінювання ефективності відтворення основних засобів, то вважаємо за доцільне використання коефіцієнтів приросту та швидкості оновлення. Причому коефіцієнт швидкості оновлення, що відображає середній період повного оновлення цих активів, розраховується як частка від ділення одиниці на коефіцієнт оновлення основних засобів. Індикатор приросту основних засобів визначається як відношення різниці вартості введених та вибулих за рік активів до їх величини на початок року.

Реалізація наступного етапу дослідження передбачає необхідність визначення та оцінювання комплексу показників, які умовно поділено нами на індикатори першого та другого рівнів. Причому показники першого рівня – узагальнюючі – надають можливість оцінити ефективність використання всієї сукупності основних засобів підприємства.

До таких узагальнюючих показників належить фондівдача основних засобів ($\Phi_{\text{вд}}^{\text{оз}}$), яка обчислюється як частка від ділення:

$$\Phi_{\text{вд}}^{\text{оз}} = \frac{Q_{\text{варт.}}}{\overline{OZ}_{\text{сер.р.}}}, (2)$$

де: $Q_{\text{варт.}}$ – річний обсяг виробленої продукції у вартісних одиницях;

$\overline{OZ}_{\text{сер.р.}}$ – середньорічна вартість основних засобів.

Причому фондомісткість основних засобів ($\Phi_{міст}^{O3}$) є показником, оберненим до індикатора фондovіддачі цих активів.

Середньорічна рентабельність основних засобів (R^{O3}) розраховується як відношення:

$$R^{O3} = \frac{\Pi}{O3_{сер.р.}} \cdot 100, \% \quad (3)$$

де Π – річний прибуток підприємства.

А фондоозброєність основними засобами ($\Phi_{озб}^{O3}$):

$$\Phi_{озб}^{O3} = \frac{O3_{сер.р.}}{Ч_{сер.с.}} \quad (4)$$

де $Ч_{сер.с.}$ – середньоспискова середньорічна чисельність працівників підприємства.

Значимо, що взаємозв'язок між окремими узагальнюючими показниками ефективності використання основних засобів можна представити у вигляді розробленої нами схеми (рис. 1).

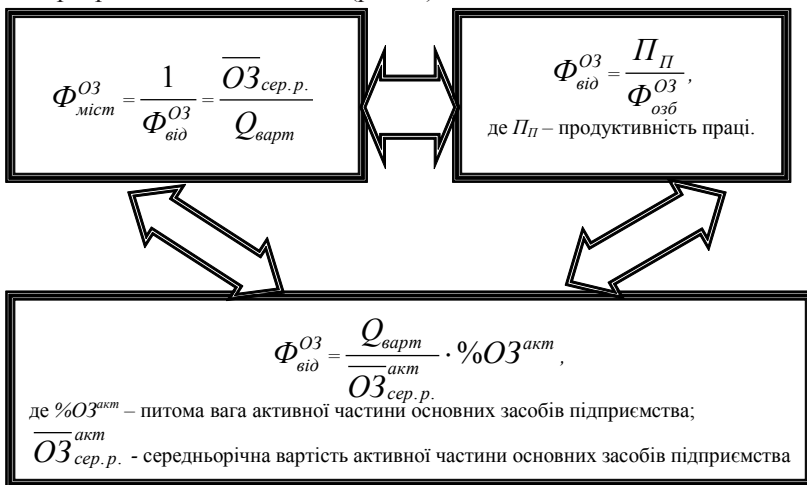

Рис. 1. Схема взаємозв'язку узагальнюючих індикаторів ефективності використання основних засобів на підприємстві*

*Розроблено та узагальнено автором.

Висновки. Підсумовуючи зауважимо, що дослідження очікуваного або досягнутого рівня ефективності використання основних засобів потребує виділення комплексу критеріїв та формування відповідної системи показників, виходячи із необхідності швидкого адаптування діяльності підприємства до мінливих умов ведення господарської діяльності.

Впровадження такого алгоритму, на нашу думку, сприятиме формуванню більш довершеної системи оцінювання ефективності основних засобів та налагодження зручного інструментарію, направлено на забезпечення прийняття вдалих економічних рішень.

Література:

1. Гейлбронер Р. Економіка для всіх / Гейлбронер Р., Тароу Л. – Львів: Прогрес, 1995.
2. Основы управления социалистическим производством / [Под ред. Г. Л. Таукача и В. П. Дубоноса]. – К.: Вища школа, Главное изд-во, 1989. – 303 с.
2. Павчак В. А., Іванух Р. А., Поплавський В. Г. Економіка сільського господарства. – К.: Вища школа, 1990.
4. Oxford English Dictionary / [Edited by J. Simpson and E. Weiner]. – Clarendon Press, 1989. – 675 p.